

Opis źródła:

Uniwersytety cieszyły się dużym prestiżem jako instytucje kształtujące przyszłych liderów politycznych, naukowców, artystów i urzędników. Były postrzegane jako bastiony niezależnej myśli i debaty publicznej, co czyniło je wpływowymi ośrodkami w życiu społecznym. Cieszyły się pewnym stopniem autonomii, co pozwalało im na prowadzenie badań naukowych i działalności edukacyjnej niezależnie od bezpośredniego wpływu państwa. Jednakże ta autonomia była często przedmiotem debat, zwłaszcza w kontekście napięć politycznych. Przykładem takiej ingerencji w autonomię uniwersytetu jest list premiera Władysława Sikorskiego do rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego po rozróbach ulicznych po zamachu na prezydenta Gabriela Narutowicza, w których brali udział także studenci.

Miejsce wydania.

Zbigniew Zaporowski, *Listy premiera Władysława Sikorskiego do prymasa Edmunda Dalbora, prof. Władysława Natansona i Jana Kantego Steczkowskiego (1922–1923)*, „RES HISTORICA”, 2014, t. 37, s. 237-242.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Biblioteka Jagiellońska, Oddział Rękopisów, Zespół prof. Władysława Natansona, Korespondencja, t. 15, sygn. 9016 III, k. 254–255.

Tekst źródła:

Warszawa dnia 24 grudnia 1922 r.

Prezydent Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej
N 23304.

Do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu
w Krakowie

Ostatnie, wstrząsające grozą walk bratobójczych, wypadki, a polegające na przeniesieniu starć politycznych z areny parlamentarnej na ulicę doprowadziły do niebywałej w dziejach Narodu Polskiego zbrodni, bo do skrytobójczego zamordowania pierwszego Prezydenta Rzeczypospolitej.

Mordu tego dokonał na tle zatrutej jadą nienawiści i nietolerancji psychiki masowej człowiek inteligentny, zaliczający się do najwyższej sfery kulturalnej społeczeństwa. Dokonał go w warunkach dla każdego zdrowo myślącego człowieka ohydnych, strzelając z tyłu do bezbronnego Prezydenta w przybytku sztuki.

W ostatnich zajściach ulicznych, które miały miejsce w Warszawie, stwierdzono udział licznych, często niepełnoletnich, studentów, a nawet uczniów szkół średnich, jako też nadużywanie czapek studenckich przez żywioły niemające nic ze sferą akademików

wspólnego. Niektóre zakłady szkolne usiłowano zamienić z przybytków nauki w trybuny polityczne, na których kłótnia i zawiść partyjna uniemożliwia spokojną atmosferę, niezbędną dla nauki, konieczną dla wychowania młodzieży – tej przyszłości Narodu.

Powyższe objawy przejąć muszą grozą każdego prawego Polaka. Nie chcąc posługiwać się w stosunku do tej choroby jedynie środkami represyjnymi oraz nie wierząc w ich skuteczność, mam zaszczyt zwrócić się do tych, którzy stoją na czele życia umysłowego narodu, z prośbą o podjęcie energicznej przeciwwakcji w omawianym kierunku.

Widzę ją w podniesieniu i uregulowaniu wartości moralnych wśród młodzieży, w obudzeniu wśród młodego pokolenia państwowego zmysłu i poszanowania dla każdej legalnej władzy oraz dla najwyższych autorytetów Państwa, i to niezależnie od osobistego składu rządu, jak również niezależnie od osobistych przekonań każdego obywatela. Gremialny apel wystosowany w formie zdecydowanej do młodzieży, a podpisany przez wszystkie autorytatywne instytucje, do których się obecnie zwracam, zapoczątkowałoby w sposób poważny tę akcję, oczyściłoby atmosferę. Odpowiednio dobrany cykl wykładów dalszych oraz konsekwentnie prowadzona akcja uzdrawiająca wśród młodzieży dopełniłaby reszty. Działając uświadamiająco i wychowawczo z wykluczeniem wszelkich akcentów partyjnych oraz demagogicznych, można by wykorzystać w całej pełni moment otrzeźwienia umysłów, jaki obecnie nastąpił.

Celem powyższej mej propozycji jest tworzenie moralnego frontu wewnętrznej obrony Państwa dla ugruntowania legalizmu, ładu i solidarności.

Mając nadzieję, że apel mój znajdzie oddźwięk w społeczeństwie, oświadczam gotowość służenia dalszemi wyjaśnieniami i wskazówkami, zaznaczając równocześnie, że dalsze kroki w tej sprawie uzależniam od stanowiska Pana Rektora i p. Prezesa [Polskiej]Akademii Umiejętności.

Prezes Rady Ministrów
W. Sikorski

Słowniczek pojęć:

Władysław Natanson (1860-1943) był polskim fizykiem i matematykiem. Urodził się w Warszawie, a swoje studia odbył m.in. na Uniwersytecie Jagiellońskim (UJ), gdzie później pełnił funkcję rektora w latach 1922-1923.

Władysław Sikorski - był polskim politykiem, wojskowym i premierem, pełniącym funkcję szefa rządu na uchodźstwie w latach 1939-1943. Urodził się 20 maja 1881 roku w Tuszowie Narodowym. Sikorski był jednym z kluczowych dowódców II Rzeczypospolitej, a podczas II wojny światowej stanął na czele polskich sił zbrojnych walczących przeciwko Niemcom i ZSRR.

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i średniej (poziom podstawowy):

1. Kim był adresat listu i dlaczego został wybrany do otrzymania tego apelu?
2. Jakie wydarzenie skłoniło autora do napisania tego listu?
3. Co świadczy o tym, że autor listu postrzegał sytuację w kraju jako wyjątkowo niebezpieczną?
4. Jakie konkretne działania zaproponował autor listu w celu uzdrowienia sytuacji?
5. Jakie oczekiwania wobec rektora i innych autorytetów akademickich wyraził autor listu?
6. Co mogło się stać, jeśli rektor i inne instytucje nie odpowiedziałyby na apel premiera?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony):

1. Jakie są główne zarzuty, które premier Władysław Sikorski stawia w swoim liście wobec młodzieży akademickiej i ogólnie wobec społeczeństwa?
2. Jakie konsekwencje miały starcia polityczne, które przeniosły się z areny parlamentarnej na ulice, na stabilność wewnętrzną II Rzeczypospolitej?
3. Jaką rolę przypisuje Sikorski autorytatywnym instytucjom, takim jak uniwersytety i Polska Akademia Umiejętności, w procesie naprawy sytuacji społecznej i politycznej?

Literatura pomocnicza:

Z. Zaporowski, *Z działalności premiera Władysława Sikorskiego (grudzień 1922– maj 1923)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, R. 51, 1996, nr 13, s. 149– 153.

Najważniejsze cezury:

16 grudnia 1922 – zamach na Prezydenta RP Gabriela Naturowicza

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord – Joanna Kunigielis